

принципу юридичної визначеності. Цей принцип обумовлює необхідність перевірки судами доцільності формулювання процесуальних вимог щодо строку звернення до суду: «23. Правила регулювання строків для подання скарги, безумовно, має на меті забезпечення належного відправлення правосуддя і дотримання принципу юридичної визначеності. Зацікавлені особи повинні розраховувати на те, що ці правила будуть застосовані. У той же час такі норми або їх застосування мають відповідати принципу юридичної визначеності та не перешкоджати сторонам використовувати наявні засоби. Суд підкреслює, що оскільки питання стосується принципу юридичної визначеності, це піднімає не лише проблему трактування правових норм у звичайному сенсі, а також і проблему недоцільного формулювання процесуальних вимог, яке може перешкоджати розгляду позову щодо суті, тим самим спричиняючи порушення права на ефективний судовий захист».

За умов, коли виходячи з ч. 1 ст. 304 КПК України неможливо зрозуміти, як відраховувати строк звернення до суду для оскарження бездіяльності, яка є триваючою, а не одноразовою дією, вважаємо, що таке положення вже в цьому аспекті не відповідає принципу юридичної визначеності.

У зв'язку з наведеним, вважаємо, що ч. 1 ст. 304 КПК України в частині визначення строків для оскарження бездіяльності органів досудового слідства потребує внесення відповідних змін, якими буде закріплено, що бездіяльність може бути оскаржена впродовж усього часу, поки вона триває.

Список використаних джерел

1. Нікітіна А. О. Строки в кримінальному праві та їх значення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. 2018. 21 с.
2. Бездіяльність слідства. Як відраховувати строки для оскарження? URL: http://kmp.ua/wp-content/uploads/2016/09/09-27-2016_-39_Inactivity_of_the_investigation.pdf.

Денисова Т. А.,
член Президії ВГО «Асоціація кримінального права», доктор юридичних наук, професор

САНКЦІЇ ТА ПОКАРАННЯ В НОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ: ПРОГРАМНІ НАСТАНОВИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ

Осмислення санкцій та покарання для теорії кримінального права, насамперед, пов'язується з дослідженням їх значення у вираженні, правовому закріпленні та реалізації політики держави. Теорія не знайшла остаточної адекватної відповіді на виклики сьогодення, що стосуються встановлення співрозмірності між тяжкістю вчиненого злочину, особою злочинця і призначеним покаранням, обмеженням кримінальної репресії, яка

не повинна мати зрівняльного характеру, стримуванням негативного впливу покарання як на самого злочинця так і на суспільство в цілому.

Немає чіткої визначеності щодо правової доктрини, яка була б покладена в основу вирішення відповідних питань. Більш того, має місце еkleктика стосовно застосування ідей природного права, догматичних підходів тощо. Такий попередній висновок можна зробити навіть із дискусій, котрі відбувалися в період проведення потужної Міжнародної науково-практичної конференції «Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України» 17–19 жовтень 2019 р., організаторами якої виступили Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, громадська організація «Всеукраїнська асоціація кримінального права» та Консультативна місія Європейського Союзу в Україні [1]. Зокрема, не було єдності навіть з приводу назви: що будемо «нову редакцію КК» чи «новий кодекс»? Проте, цікаві, іноді запеклі дискусії велись щодо систематизації заходів кримінально-правового характеру, оптимізації й ефективності застосування окремих санкцій, а також щодо перспектив запровадження нових видів покарання або, навпаки, скорочення системи покарань до трьох видів: штраф; позбавлення волі, довічне позбавлення волі. Учасники конференції не оминули увагою і таке важливе питання як проблеми реалізації покарань, у тому числі окрему увагу зосереджено на пробації в Україні.

З проблем, котрі пов'язані з реалізацією покарань, що існують, однозначно визначився Д. Л. Малюська. Міністром юстиції констатується, що зараз пенітенціарна система абсолютно анархічна, регіони зовсім не контрольовані з центру. Вона потребує радикальних змін. Таку ситуацію він назвав жахливою й визначився з необхідністю скорочення таких видів покарання як позбавлення волі на певний строк й довічного позбавлення волі на користь пробації. Зокрема, Д. Л. Малюська вказує: «ми маємо змістити фокус на покарання, не пов'язані із позбавленням волі. Зараз половина людей, які в тюрмах, могли б туди не потрапити, якби з ними працювали поза межами тюрми. Це було б набагато дешевше для держави і корисніше для суспільства» [2].

Як відомо, вже кілька місяців над проектом нового КК України активно працює Комісія з питань правової реформи при Президентові України, а тому саме цей та інші заходи й гострі дискусії дають можливість розробки загальної концепції побудови (а не модернізації) нового кримінального законодавства [3; 4].

Звісно, що програмні настанови, котрі розробляються Комісією, а також окремими урядовцями, представниками науки й практичними працівниками, можливо будуть покладені в основу відповідної концепції, а в подальшому – у новий КК України (як відомо, за планом новий КК України буде підготовлено протягом 2020 р.). У цьому зв'язку хотілося б звернути

увагу фахівців на окремі питання, що пов'язані із подальшою реалізацією КК України.

Як відомо, тисячоліття існують різні підходи до того, які санкції треба вважати розумними, необхідними, достатніми й адекватними, але запропонувати узагальнену, універсальну формулу таких заходів кримінального впливу на все життя і для всіх членів суспільства не вдається, та й мабуть цього неможливо зробити, виходячи з політичних, економічних, соціальних реалій, культурних, моральних традицій та звичаїв. На підтримку цієї тези можна називати нескінченний ланцюг прізвищ видатних науковців, які внесли неоціненний вклад в пошук відповідей на ці питання: Сократ, Платон, Аристотель, Ч. Беккарія, І. Бентам, Г. Гегель, О. Кістяківський, О. Лейст, Ф. Ліст, Ш.-Л. Монтеск'є, Л. Фейербах, Ад. Франк, М. Абрашкевич, М. Гернет, Г. Тард, М. Таганцев, М. Чубинський, І. Фойницький, М. Бажанов, Л. Багрія-Шахматов, А. Зелінський, О. Міхлін, П. Михайленко, П. Матишевський, А. Піонтковський, М. Стручков, В. Сташис, М. Шаргородський, І. Шмаров та багато інших. Вивчаючи сучасний досвід зарубіжних країн, варто ретельно попрацювати й не цуратися минулих напрацювань задля уникнення можливих помилок.

«Не скоро совершается суд над худыми делами, – говорится у Священному Письмі, – от этого и не страшится сердце сынов человеческих делать зло» (Еккл. 8, 11). Таким чином, не можна забути, що розробка навіть ідеальної санкції й покарань – це не самоціль, а тому при реалізації кримінального законодавства поряд повинна «крокувати» невідворотність покарань за вчинення злочину чи кримінального проступку.

Свого часу М. С. Таганцев, зазначав, що немає кінця боротьбі людства з таким непереможним явищем, як злочинність [5, с. 196]. Але як пізніше наголошував О. Е. Лейст, санкція – це загроза для правопорушника і, одночасно, – правило поведінки відповідних державних органів [6, с. 18–19]. Розглядаючи покарання як соціальний феномен, треба виходити з широкого філософсько-правового розуміння цього поняття, яке поряд з карою, примусом, відплатою несе у собі прагнення відновити соціально занедбану особистість, скорегувати її поведінку в бік правослухняної, зменшити рівень рецидиву. Сьогодні верховенство права, складовою якого є справедливість і законність, повинно піднятися на вищий щабель свого розвитку. Саме справедливість і законність повинні відображати зміст покарання і характеризувати його цілісність. До того ж, як відомо, законність забезпечує стабільність рівня справедливості. За рахунок цього законодавець домагається вигідної для суспільства поведінки тих, хто потрапив у сферу дії кримінального закону.

Спрямування держави покарати злочинця, виправити його або коригувати поведінку, а також запобігти вчиненню нових злочинів потребує чимало зусиль. Але цілі покарання повинні бути продуманими й досяжними завдяки певному виду покарання. Як вказував А. С. Гольденвейзер: «Все дело в том, что люди думают, что есть положения, в которых можно

обращаться с человеком без любви, а таких положений нет. С вещами можно обращаться без любви: можно рубить деревья, делать кирпичи, ковать железо без любви; а с людьми нельзя обращаться без любви... И это не может быть иначе, потому что взаимная любовь между людьми есть основной закон жизни человеческой» [7, с. 7]. Тому варто наголосити, що прагнення підвищити ефективність протидії злочинам лише за допомогою кримінально-правових репресій є помилковим підходом у здійсненні запобіжної діяльності держави, оскільки жодні заходи не призведуть до бажаного результату без суттєвої гармонізації суспільних відносин. Доведено, що стимулювання позитивної поведінки можливе лише за допомогою не тільки покарання, а й заохочення, а також їх гармонійного поєднання (мова повинна йти про заохочувальні норми у КК України та їх реалізацію). В свою чергу, застосування пробації також потребує регулювання й відповіді: чи зможе пробація одночасно задовольнити потерпілого, злочинця, суспільство і державу? І якщо відповідь позитивна, не зволікати із застосуванням пробаційних заходів.

Реалії сьогодення показують живучість кримінальної репресії, позаяк постійно нагнітається обстановка страху перед злочинністю у переважної більшості населення, що спонукає вживати більш жорсткі заходи. Проте, коли суспільство зрозуміє сутність штрафних санкцій, значення й позитивність відшкодування шкоди не тільки державі, а в першу чергу, потерпілій особі, покарання у виді штрафу займатиме домінуюче місце у системі покарань.

Наостанок, треба правильно визначитися із колом кримінально-караних діянь; встановлювати вид і розмір найбільш оптимальних санкцій, які б відповідали ступеню суспільної небезпеки вчиненого злочину та особі злочинця; обґрунтовувати підходи до диференціації й індивідуалізації покарань; реалізовувати повною мірою принцип економії репресії.

Список використаних джерел

1. Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України : Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 17–19 жовт. 2019 р.). Харків, 2019. 4 с.

2. Бодня Т. Міністр юстиції Денис Малюська: «Якщо у державних судів буде ефективний конкурент – приватні суди, вони автоматом почнуть працювати краще». ЦЕНЗОР. НЕТ. 12.09.19. URL: <https://censor.net.ua/r3147992>.

3. Українцям готують новий Кримінальний кодекс. Дебет-Кредит. ЮРЛИГА. 27 сентября 2019 г. URL: <https://news.dtki.ua/state/laws-and-regulations/57972>.

4. Мамченко Н. Чи треба в новій редакції Кримінального кодексу визначати поняття злочину. Судебно-юридическая газета. 24 сент. 2019 р. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/150934-chi-treba-v-noviy-redaktsiyi-kriminalnogo-kodeksu-viznachati-ponyattya-zlochinu>.

5. Таганцев Н. С. Русское уголовное право : в 2 т. М. : Наука, 1994. Т. 2. 393 с.

6. Лейст О. Э. Санкции и ответственность по советскому уголовному праву (теоретические проблемы). М. : Изд-во МГУ, 1981. 240 с.

7. Гольденвейзер А. С. Преступление – как наказание, а наказание – как преступление. Этюды, лекции и речи на уголовные темы. К. : Типография Р. К. Лубковского. Б.-Владимирская, 46. 1911. 75 с.

Женутий В. І,

провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ВИКОРИСТАННЯ/ЗАСТОСУВАННЯ ЗБРОЇ ПІД ЧАС УЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЯК КРИТЕРІЙ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Серед засобів і знарядь, використовуваних/застосовуваних представниками злочинного світу з метою полегшення і одночасно забезпечення досягнення бажаного злочинного результату особливе місце займає зброя, ефективність злочинного використання якої (з урахуванням її призначення, вражаючих властивостей і спричинених шкідливих наслідків) помітно перевищує результативність застосування при вчиненні кримінальних правопорушень інших засобів і знарядь.

Зазначені негативні переваги зброї перед іншими засобами і знаряддями при їх використанні із злочинною метою помітно підвищують ступінь суспільної небезпеки кримінальних правопорушень, вчинених з її застосуванням і виступають підставами диференціації заходів кримінально-правового реагування на факти використання/застосування із злочинною метою тих чи інших засобів і знарядь.

Разом з тим результати системного аналізу вітчизняного кримінального законодавства дають підстави для виділення в якості самостійної підсистему диференціації кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень з використанням/застосуванням зброї. Такій підсистемі притаманний і специфічний критерій диференціації кримінальної відповідальності, а саме з урахуванням ролі і ступеня впливу факту протиправного використання/застосування зброї на визнання діяння злочинним, що є підставою для наступних двох споріднених диференціацій кримінальної відповідальності за вчинення аналізованих кримінальних правопорушень. Першою такою підставою для диференціації кримінальної